

УДК 347.44:620.9:64.01(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2023.2.46>**Г. І. Черненко**аспірант кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»
ORCID ID: 0009-0008-5604-9707

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ ТА РОЗІРВАННЯ ДОГОВОРУ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ ЗА ЗЕЛЕНИМ ТАРИФОМ

У запропонованій статті досліджуються особливості виконання та розірвання договору купівлі-продажу електричної енергії за зеленим тарифом за законодавством України. В статті проаналізовані відмінності між типовою угодою про купівлю електроенергії та примірними правочинами і досліджені механізми захисту інвесторів, які інвестуватимуть у проекти відновлюваної енергетики. В статті зроблений порівняльний аналіз різних редакцій договору купівлі-продажу електроенергії, зокрема: фактичної типової форми договору та східного договору згідно з яким виробники відновлюваної енергії більше не працюють, але положення, що містяться в ньому, дозволяють проаналізувати процес і причини прийняття нової форми.

Щодо розірвання або припинення договору, то в статті акцентовано увагу на тому, що наразі є виключні положення законодавства та загальні процедури щодо призупинення та поновлення угоди про купівлю та продаж електричної енергії за «зеленим» тарифом, які проводяться відповідно до правил ринку та урахування вимог, встановлених порядком купівлі гарантованим покупцем електроенергії, виробленої з альтернативних джерел енергії.

У статті акцентовано увагу на тому, що ефективність запровадження нового ринку електроенергії залежить від регулювання діяльності для всіх учасників ринку. Особливі умови роботи передбачено для виробників електроенергії з відновлюваних джерел. При цьому гарантований покупець та суб'єкт, що виробляє електроенергію з використанням альтернативних джерел енергії, а також порядок купівлі-продажу електроенергії.

Зазначається, що затвердження низки нормативних документів є важливим елементом не лише для функціонування нового ринку електроенергії, а й для подальшого зростання виробництва електроенергії з відновлюваних джерел енергії та залучення міжнародних інвестицій.

Ключові слова: цивільне право, цивільне законодавство, цивільні правовідносини, зобов'язання, договірні зобов'язання, цивільно-правовий договір, договір купівлі-продажу, електрична енергія, зелений тариф, приватне домогосподарство, виконання договору, розірвання договору.

Вступ. Альтернативна енергетика стає все більш важливою як у окремих країнах (включаючи Україну), так і на міжнародному рівні, оскільки є перспективним та необхідним напрямом у розвитку енергетичної галузі. З огляду на необхідність пошуку альтернатив традиційним джерелам енергії актуальним стає розробка ефективних правових механізмів у галузі використання альтернативних джерел енергії, зокрема в межах цивільного права. Цей процес передбачає глибокі теоретичні та практичні дослідження різних аспектів цивільно-правового регулювання використання альтернативних джерел енергії.

Розвиток відновлюваної енергетики є однією з нагальних задач для підвищення енергетичної

та екологічної безпеки України. Сучасна науково-технічна та промислова база відновлюваної енергетики в Україні є на високому рівні і повністю придатна для масштабного виробництва обладнання для відновлюваної енергетики. З початку 2003 року у складі Національної академії наук України функціонує Інститут відновлюваної енергетики. Його завдання включає здійснення фундаментальних та прикладних досліджень з метою отримання нових наукових знань у сфері фізико-технічних аспектів енергетики на основі відновлюваних джерел енергії. Ці дослідження спрямовані на розробку перспективних напрямів використання енергії відновлюваних джерел, трансформацію та стабілізацію параметрів енергії, підвищення ефек-

тивності та надійності процесів перетворення енергії, а також автоматизацію та оптимізацію режимів тепло-електро-енергетичних систем на основі відновлюваних джерел енергії.

Сфера наукових досліджень. Проблемами відновлюваної енергетики та її розвитку в Україні досліджували Т. Бортнок, І. Гайдаєнко, Г. Гелетуха, Т. Железна, А. Прахівник, В. Масло, Є. Борщук, А. Долінський, В. Чудовська, Б. Савенко, І. Клопов, Г. Півняк, Ф. Шкрабець та інш.

Теоретичні аспекти функціонування досліджували такі вчені, як О. Барановський, І. Бондар, З. Ватаманюк, В. Вітлінський, О. Гладун, С. Злупко, І. Жилиєв, А. Кисельов, Т. Ковальчук, В. Круглов, Е. Лібанова, О. Макарова, В. Мандибуря, Панчишин, О. Попов, С. Реверчук, О. Титаренко.

Виклад основного матеріалу. Примірні та типові договори мають невищий статус у системі правових актів України, які контролюють взаємовідносини в енергетичній галузі. Однак їх важливість виявляється під час укладання конкретних угод у цій сфері, яка є монополізованою. Саме ця обставина обумовлює жорстке визначення умов договорів, а це спричиняє збільшене використання типових форм договорів.

О. А. Беяневич зазначає, що: «основною метою типових або примірних договорів виступає те, що вони повинні визначати необхідну або бажану модель договірних зобов'язань з точки зору держави і спрощувати процес укладання конкретних господарських угод» [1].

Водночас, звертається увага на те, що з метою врегулювання виниклої ситуації, Регулятор разом з Антимонопольним комітетом України прийняв рішення щодо скасування постанови Національної комісії, яка здійснює державне регулювання у сфері енергетики та комунальних послуг від 11 жовтня 2012 року № 1314 (далі – НКРЕКП), якою було передбачено купівлю-продаж електричної енергії між виробниками та енергоринок на основі примірних договорів до запровадження нового ринку електроенергії [2].

Починаючи з вересня 2017 року, внесені зміни до чинної типової форми РРА (Power Purchase Agreements) передбачають укладання попередніх угод – pre-PPA для суб'єктів, які мають намір виробляти електричну енергію з відновлюваних джерел. Нова РРА ґрунтується на попередній формі, тому далі розглянемо її детально у порівнянні.

Новий РРА є юридичною угодою у встановленій типовій формі НКРЕКП для продажу з 1 липня 2019 року виробленої електричної енергії з відновлюваних джерел енергії (за вирахуванням електроенергії для власних потреб) за «зеленим» тарифом гарантованому покупцеві.

Типовий РРА є двосторонньою угодою, в якій сторонами є Гарантований покупець, що діє на підставі ліцензії на здійснення господарської діяльності зі здійснення функцій гарантованого покупця, та виробник за «зеленим» тарифом (далі - Виробник). Виробник - це суб'єкт господарювання, що виробляє електричну енергію з використанням відновлюваних джерел та продає електричну енергію Гарантованому покупцеві за «зеленим» тарифом відповідно до укладеної між ними угоди.

Типовий РРА визначає відповідальність сторін. Гарантований покупець та Виробник несуть відповідальність за порушення порядку оплати одне одному. Зменшено розмір штрафу за кожен день ненадходження коштів на рахунок. У типовій угоді такий штраф склав 0,2% від неоплаченої суми за кожен день затримки оплати, а в стандартному РРА нараховується штраф у розмірі 0,1%. Додатково впроваджено штраф для Гарантованого покупця та Виробника у розмірі 7% від неоплаченої суми за затримку понад 30 днів належних коштів згідно з умовами оплати.

Типовий договір встановлює повний перелік обставин непереборної сили, які призводять до неможливості виконання зобов'язань однією зі сторін. Крім того, РРА містить положення, яке передбачає, що під час тривалості таких обставин сторони мають право вирішити питання щодо подальшого виконання угоди.

Загалом, положення нового РРА не суттєво змінюють статтю, яка стосується обставин непереборної сили, але вони додають новий пункт, який визначає, що у разі тривалості цих обставин понад три місяці сторони мають право вирішити питання щодо подальшого виконання угоди.

Усі конфлікти, претензії та розбіжності між сторонами, що можуть виникнути внаслідок умов чи пов'язані з угодою РРА, вирішуються, наскільки це можливо, шляхом переговорів. Однак положення стандартного РРА розширили можливості щодо вирішення конфліктів між сторонами. Додано право вибору суду та положення щодо одночасного звернення до арбітражу та господарського суду. Також передбачена можливість звернутися до «Центру

з вирішення спорів та переговорів Секретаріату Енергетичного співтовариства» для сприяння в мирному вирішенні таких конфліктів, до арбітражу (розглядаються Міжнародним арбітражним судом Міжнародної торгової палати (ІСС) за Арбітражним регламентом Міжнародної торгової палати) або господарського суду України.

Звертається увага, що за рішенням суду або за згодою сторін, дія типового «РРА» може бути припинена достроково.

Звертається увага, що за рішенням суду або за згодою сторін, дія типового «РРА» може бути припинена достроково.

Разом з тим угода може втратити чинність, якщо протягом трьох років з моменту реєстрації відповідної декларації про початок виконання будівельних робіт, об'єкт електроенергетики (пусковий комплекс, електростанція, тощо), стосовно якого було укладено угоду купівлі-продажу електричної енергії за «зеленим» тарифом або було отримано дозвіл на будівництво такого об'єкта, не був введений в експлуатацію. При цьому, у зв'язку із тим, що термін будівництва визначаються відповідним будівельним проектом і може перевищувати строк у три роки, вказана умова потребує уточнення.

У разі зміни законодавства положення типового РРА та його додатків (у разі необхідності) можуть бути змінені. Положеннями РРА передбачено, що «зміни не можуть обмежувати сферу прав виробника за «зеленим» тарифом, при цьому положення угоди встановлюють порядок та строки їх внесення, які гарантований покупець опубліковує їх на веб-сайті та нову версію відправляє виробнику РРА.

Виробник має надати підписаний договір Гарантованому покупцеві протягом 15 днів з дати його отримання, один примірник підписаної додаткової угоди щодо адаптації укладеної угоди до нової редакції. Якщо Виробник не виконає ці зобов'язання, це буде розглядатися як ініціювання розірвання РРА.

У Рекомендація Антимонопольного Комітету України від 23 серпня 2018 р. № 7-рк, у відповідь на подання Департаменту досліджень і розслідувань ринків паливно-енергетичного комплексу та житлово-комунального господарства від 02.08.2018 № 128-01/3656-п знаходимо можливо найточніше роз'яснення щодо умов розірвання та припинення договору купівлі-продажу електричної енергії, що постачається за «зеленим» тарифом [3].

В пункті 8.3 типового договору, який передбачений Постановою, передбачено можливість

для ВАД ДПЕ (виробники альтернативних джерел) укласти прямих контракт з Кредиторами з метою отримання фінансування. У цьому контракті ДПЕ зобов'язується не припинити угоду протягом 120 днів після того, як Кредитори (або їх агенти) отримують письмове повідомлення від ДПЕ про її намір розірвати угоду через порушення ВАД своїх зобов'язань, якщо це порушення не буде виправлене до закінчення цих 120 днів.

У пункті 9.9.1 типового договору визначено повний перелік кредиторів, включаючи міжнародні фінансові установи, фінансові фонди, експортно-кредитні агенції, багатосторонні банки розвитку та міжнародні фінансові установи розвитку (надалі - міжнародні фінансові організації, МФО).

Умовою прямого контракту є зобов'язання ДПЕ утримуватися від припинення контракту купівлі-продажу електричної енергії з ВАД протягом 120 днів після того, як ДПЕ кредиторам (або їх агентам) надішле письмове повідомлення про свій намір припинити контракт купівлі-продажу електричної енергії через порушення ВАД своїх зобов'язань, якщо це порушення не буде виправлене до закінчення цих 120 днів.

Отже, зразковим договором передбачено сценарій, у якому, якщо будь-який ВАД, який фінансується МФО, не виконує або неналежно виконує свої зобов'язання за контрактом купівлі-продажу (зокрема, передача фактичних даних щодо виробітку електроенергії до ДП «Енергоринок» оформлення актів звірки зняття показників лічильників, надання податкових накладних з порушенням термінів, невиконання вимог диспетчера об'єднаної енергетичної системи України, недотримання якості електроенергії тощо), ДП «Енергоринок» зобов'язане протягом принаймні 120 днів після отримання повідомлення про порушення ВАД своїх зобов'язань повністю вирішувати питання розрахунків з таким ВАД.

Отже, якщо ДП «Енергоринок» буде змушене виконувати зобов'язання перед ВАД, які фінансуються МФО, зокрема, повністю вирішувати питання розрахунків протягом принаймні 120 днів після повідомлення про порушення ВАД своїх зобов'язань, це може призвести до несвоєчасного виконання зобов'язань ДП «Енергоринок» перед іншими виробниками електроенергії. Це може призвести до неправомірних переваг для вказаних ВАД порівняно з іншими учасниками ринку, що спотворює конкуренцію на ринку електроенергії.

Держава, у свою чергу, зацікавлена у підтримці активних споживачів, включаючи енергетичні кооперативи та приватні домогосподарства, у формі самовиробництва передбачає гарантування викупу обсягу виробленої електроенергії такими активними споживачами. Це стосується як енергетичних кооперативів, так і приватних домогосподарств, і здійснюється на основі укладеного контракту купівлі-продажу електроенергії за механізмом самовиробництва.

Заохочення до виробництва електроенергії з використанням альтернативних джерел енергії у формі самовиробництва встановлюється для генеруючих установок приватних домогосподарств потужністю до 30 кВт, малих непобутових споживачів з потужністю до 50 кВт, а також для генеруючих установок інших споживачів, включаючи енергетичні кооперативи, з потужністю до 500 кВт.

Отже, споживачі укладають контракт купівлі-продажу електроенергії за механізмом самовиробництва з універсальним постачальником електроенергії або постачальником електроенергії у випадках, визначених законодавством.

Контракт купівлі-продажу електроенергії за механізмом самовиробництва укладається відповідно до стандартної форми, затвердженої регулятором.

Цей контракт передбачає здійснення взаєморозрахунків між електропостачальником або універсальним постачальником електроенергії та споживачем, включаючи енергетичні кооперативи та приватні домогосподарства, щодо збалансування вартості поставленої електроенергії в електричну мережу та вартості спожитої електроенергії протягом відповідного розрахункового періоду (місяця).

Контракт на постачання електроенергії споживачу укладається між електропостачальником та споживачем і передбачає надання всього фактичного обсягу споживаної електроенергії споживачеві протягом певного періоду часу одним електропостачальником. Постачання електроенергії споживачам здійснюється за вільними цінами.

Контракт купівлі-продажу електроенергії за механізмом самовиробництва укладається між електропостачальником та активним споживачем, який володіє генеруючою установкою для виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії. Постачання електроенергії активним споживачам та купівля електроенергії, виробленої генеруючими установками цих

споживачів, в електричну мережу здійснюються за вільними цінами, за винятком випадків, визначених цим законом та рішеннями Кабінету Міністрів України.

У новому Законі України від 30.06.2023 № 3220-ІХ, що о «у разі виключення з балансуєючої групи гарантованого покупця всіх об'єктів електроенергетики або черг їх будівництва (пускових комплексів) суб'єкт господарювання приймає рішення про призупинення дії договору купівлі-продажу електричної енергії за «зеленим» тарифом у цілому або його припинення (розірвання) [4].

Виключення та включення елементів електроенергетичних об'єктів або черг їх будівництва (пускових комплексів), які користуються «зеленим» тарифом, у/з балансову групу гарантованого покупця проводяться відповідно до правил ринку та урахування вимог, встановлених порядком купівлі гарантованим покупцем електроенергії, виробленої з альтернативних джерел енергії. Це також враховує вимоги щодо функціонування балансової групи гарантованого покупця. Це може бути здійснене через укладання додаткової угоди про тимчасове призупинення або відновлення чинності договорів між гарантованим покупцем та виробником, якому нараховується «зелений» тариф, або їх розірвання.

У випадку, коли суб'єкт господарювання, якому встановлено «зелений» тариф, подає заяву до гарантованого покупця про виключення електроенергетичного об'єкта (об'єктів) або черги його (їх) будівництва з балансуєючої групи, тимчасово призупиняються певні положення договору про участь у балансуєючій групі гарантованого покупця. Це включає, але не обмежується, призупинення оплати частини вартості регулювання небалансу електричної енергії балансуєючої групи гарантованого покупця та дій договору купівлі-продажу електричної енергії за «зеленим» тарифом, що стосуються виробленої вказаним об'єктом (об'єктами) електричної енергії. Також тимчасово припиняється сплата внесків для створення спеціального фонду гарантованого покупця, пов'язаних з цим об'єктом.

Також Законом визначено, що «призупинення або припинення (розірвання) угоди про купівлю та продаж електричної енергії за «зеленим» тарифом та угоди про участь у балансуєючій групі гарантованого покупця та виключення з балансуєючої групи гарантованого покупця об'єктів електроенергетики або черги їх будівництва не мають підстав для призупинення дії

«зеленого» тарифу та визнання його таким, що втратив чинність; вирішення про затвердження «зеленого» тарифу для відповідних об'єктів електроенергетики або черг їх будівництва для суб'єктів господарювання, які генерують електричну енергію з альтернативних джерел енергії (за винятком доменного та коксівного газу, а з використанням гідроенергії - вироблену лише мікро-, міні- та малими гідроелектростанціями), або продовження терміну дії відповідного «зеленого» тарифу».

Висновки. В Україні наразі спостерігається стійкий ріст обсягів будівництва нових відновлюваних джерел енергії (ВДЕ) щороку. Питання переходу до використання відновлюваних джерел енергії стає дедалі більш актуальним кожного року. У зв'язку з цим країни Європейського Союзу активно сприяють впровадженню виробництва електроенергії з відновлювальних джерел. Зокрема, згідно з інформацією Міжнародного агентства з відновлюваних джерел енергії (IRENA), собівартість 1 кВт/год енергії, виробленої на вітрових наземних електростанціях, тепер конкурує зі собівартістю енергії, що генерується на вугільних електростанціях [5]. Отже, умови нового ринку електроенергії визначають основи для розвитку контрактних відносин для виробників енергії з відновлюваних джерел. На законодавчому рівні держава гарантує виконання зобов'язань з покупки електроенергії, виробленої з відновлювальних джерел, протягом усього періоду дії Закону України «Про альтернативні джерела енергії», а також повну оплату цієї електроенергії.

Купівля-продаж електроенергії між виробником, якому встановлено «зелений» тариф та гарантованим покупцем здійснюється на підставі типового договору купівлі-продажу (Power Purchase Agreements (PPA)).

Правовий характер та особливості укладання та виконання PPA, а також процедури

його розірвання та припинення, досліджені недостатньо добре. Деякі аспекти щодо законодавчого регулювання умов укладання PPA були освітлені юристами-практиками. Незважаючи на те, що «зелений» тариф був законодавчо затверджений ще у 2008 році Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо встановлення «зеленого» тарифу» [6] та був предметом численних поправок, науковці мало досліджували весь спектр проблем цієї галузі.

Список використаної літератури:

1. Беляневич О.А. Господарське договірне право України (теоретичні аспекти): монографія. Київ: Юрінком Інтер. 2006. 592с.
2. Про затвердження Примірних договорів, які укладаються із суб'єктами господарювання, що виробляють електричну енергію з використанням альтернативних джерел енергії: постанова НКРЕКП від 11.10.2012 р. № 1314. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1314862-12/>
3. Про усунення умов, що сприяють виникненню порушень законодавства про захист економічної конкуренції: Рекомендації Антимонопольного Комітету України від 23 серпня 2018 р. № 7-рк. URL: <https://data.gov.ua/dataset//resource/rekomendatsiyi-7-rk.doc>
4. Про внесення змін до деяких законів України щодо відновлення та «зеленої» трансформації енергетичної системи України: Закон України від 30.06.2023р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3220-20#Text>
5. Турлікьян Т. Собівартість енергії вітру зрівнялася з собівартістю електроенергії від вугільних станцій. ECO TOWN. URL: <https://ecotown.com.ua/news/Sobivartist-enerhiyi-vitru-zrivnyalasya-z-sobivartistyu-elektroenerhiyi-vid-vuhilnykh-stantsiy-/>
6. Про внесення змін до деяких законів України щодо встановлення «зеленого» тарифу: Закон України від 25.09.2008 р. № 601-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/601-17>

Chernenko H. I. Particularities of fulfilling and terminating a feed-in-tariff electricity purchase and sale agreement

The present article studies the particularities of fulfilling and terminating a feed-in-tariff electricity purchase and sale agreement. It analyses the differences between a typical electricity purchase agreement and standard transactions and investigates the mechanism of protecting investors who will be involved in renewable energy projects. The article provides a comparative analysis of different editions of the electricity purchase agreement, in particular: the actual standard form of the agreement and the eastern agreement under which renewable energy producers no longer work, but its provisions allow exploring the process and reasons for adopting the new form.

As for terminating or suspending an agreement, the article emphasizes that there are exceptional legal provisions and general procedures regarding the suspension and renewal of the agreement on the purchase and sale of feed-in-tariff electricity, which are carried out following market rules

and taking into account the requirements established by the order of purchase by the guaranteed buyer of renewable energy.

The article focuses on the fact that the effectiveness of the introduction of the new electricity market depends on the regulation of activities for all market participants. Specific working conditions are provided for renewable energy producers. At the same time, the buyer and renewable energy producer, as well as the procedure for electricity purchase and sale are guaranteed.

It is noted that the approval of some regulatory documents is an essential element not only for the functioning of the new electricity network but also further growth of renewable energy production and attraction of international investments.

Key words: *civil law, civil legislation, civil legal relations, obligations, contractual obligations, civil contract, purchase and sale agreement, electricity, feed-in-tariff, private household, fulfilment of agreement, termination of agreement.*